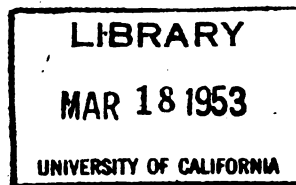

1955
НАШ ЈЕЗИК
СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. IV св. 1-2

БЕОГРАД 1952

САДРЖАЈ

	Страна
1. А. Белић: О уједначавању у књижевном језику	1
2. М. Павловић: Значење придева с наставком <i>-аст</i> и његових варијаната	9
8. М. Шевановић: О једноме облику имперфекта и поводом њега	25
4. В. М. Мићовић: Још о речима изведеним од именице <i>магнет</i>	33
5. Б. Милановић: О употреби бројног придева <i>обоји</i>	38
6. Иван Појовић: Инфинитивна основа неких глагола III врсте	45
7. Милош С. Московљевић: Поводом стогодишњице II издања Вукова Рјечника	58
8. Језичке поуке	69

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Научна Књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1952

Штампарија и књиговезница Српске академије наука, Космајска бр. 28

ЈОШ О РЕЧИМА ИЗВЕДЕНИМ ОД ИМЕНИЦЕ МАГНЕТ

„Прављење нових ријечи је тежак посао за свакога човјека...”

Вук

Говорећи *О неким стручним називима* (Наш језик, н. с. II, 265—278 III, 160—170, 259—266, 309—321, 1952), ја сам говорио и о неологизмима: *магнетистици*, *магнетезење*, *магнетност* (III, стр. 167), које неки писци покушавају да уведу место досадашњих термина: *магнетистици*, *магнетисање*, *магнетизам*. Том приликом сам навео да је још В. Маринковић у своме уџбенику физике (1852) ударио темељ нашој физичкој номенклатури и терминологији и да се Ђ. Даничић у свом приказу ове књиге врло похвално изразио о новим терминима. Ја сам Даничићеве речи нарочито цитирао да би се видело колико је В. Маринковић у самом почетку стварања наше физичке номенклатуре и терминологије био на правој путу и закључио сам да одомаћене термине: *магнетистици*, *магнетисање*, *магнетизам*, који су у употреби од Маринковића до данас, треба и даље задржати.

Поводом мога писања, В. В. Петровић, који је покушао да ове неологизме uvede као термине, поново се за то залаже (НЈ н. с. III, 322, 1952) и као један од аргумената наводи баш Даничићеве речи из мога текста, али само један део и то онај за који мисли да иде у његов прилог.

Да би поткрепио правилност речи: *магнетистици*, *магнетезење*, *магнетан*, *магнетност*, — В. Петровић каже да су оне направљене као многе друге речи које су изведене од основа наших или позајмљених речи (писац погрешно вели: од позајмљених и народних основа!) па наводи, између осталог, и речи *кречност*, *челичност*, *мрсност* да би потврдио исправност речи *магнетност*, којом жели заменити реч *магне-*

Шизам. Шта би свака од ове три речи требало да значи, тешко је рећи!

Како треба поступити у оваким случајевима још одавно је Вук казао. „Шта ћемо да правимо *безумство*, кад имамо *бузимље*?“, каже он. Реч *безумство* изведена је с формалне стране правилно, као и друге речи на *-ство*.

Писац жели да замењује одомаћене речи и одомаћене наставке нашим онде где је сувишно и где то иде у претерани пуризам. Није потребно овде нарочито наглашавати познату чињеницу да не постоји ниједан модерни језик без сличних позајмица, нити се може замислити културни развитак једног језика без њих. Вук, који је не само дубоко познавао и осећао језик већ и пазио на „најмање тачности језика, граматике и стила“, да употребим његов израз, није поправљао ни дотеривао народне речи нити је прогонио речи и наставке позајмљене из других језика. Напротив, он их је наводио онако како их је чуо у народу. Да је писац, који се иначе често позива на Вука, летимично прелистао његов Рјечник, он би нашао приличан број речи на *-исаши*, као напр.:

бастисати, бегенисати, битисати, бојадисати, будалисати, враголисати, дембелисати, дунђерисати, ђаволисати, ђаконисати (разл. ђаконити), јегленисати, калајисати, капарисати, кидисати, крунисати (разл. крунити), лењирисати, манисати, метанисати, механисати, награисати, оварисати, ограисати, покорисати (разл. покорити), рендисати, саборисати, севдисати, сургунисати, тестерисати, ујдурисати, фајдисати (вајдисати), циганисати, чатисати, цамбаисати и др.

Несумњиво да је Вук све ове речи узео из народа и оне се још увек говоре у народу, а мењају се као и други наши глаголи с основом на *с* и наставком *-а-ши*: брисати, дисати, (задисати, издисати, одисати, уздисати), писати, сисати (усисати, пресисати) итд.

И многе речи позајмљене из других језика добиле су овај наставак. Напр.: генералисати, дегенерисати, деформисати, евакуисати, експлоатисати, информисати, карактерисати, култивисати, малтерисати, нивелисати, нужерисати, тиранисати итд.

С друге стране, велики број позајмљених речи добиле су, разуме се, другим путем, наставак *-ираши* као: адаптирати, адирати (обичан термин у хемији), афирмирати, банкротирати (налази се у Вукову Рјечнику), барикадирати, гарнирати, датирати, декретирати, егзерцирати, монтирати, инсталирати, колоквирати, комендирати (у Вукову Рј.), копирати, негирати, монтирати, студирати (штудирати код Вука) итд.

Као што је познато (исп. НЈ, I, 254, 1933) било је покушаја да се наставак *-ираши* код одомаћених речи замени наставком *-оваши*: *датшоваши* (м. датирати), *коловковаши* (м. колоквирати), *препароваши* (м. препарирати), *студоваши* (м. студирати) и др., али су ти покушаји остали без успеха, као нешто извештачено. Друго је питање када су позајмљене речи од почетка добиле наставак *-оваши* или упоредо с наставком *-исаши* или *-ираши* као: репродуковати, организовати и сл.

Говорећи о речи *уљив* (НЈ, н. с. III, 169, 1952), којом је, између осталог, В. В. Петровић хтео да замени интернационалну реч *индукција* (инфлуенца), а кованицама: *уљивиши*, *уљивник*, *уљивљеник*, интернационалне речи *индуковаши*, *индуктор*, *индукш*, — ја сам рекао да од речи *уљив* постоји једино глагол *уљивисаши* и да се овде наставак *-исаши* не може заменити као ни у другим одомаћеним речима (мирисати, манисати, мајсторисати, регулисати итд.). В. В. Петровић на то каже: „Он је хтео да старим грешкама правда нове. Куда то води, може се појмити кад се узме у обзир да се у говорном језику извесних средина чују речи: „живцирати се, лудирати се, преконосирати“, ... Опасан би био закључак да таквим речима, зато што су се овде или онде „одомаћиле“, не треба тражити замене које су у духу народнога књижевнога језика“.

Овде ми је нејасно шта је писац хтео рећи с тим да сам старим грешкама хтео да правдам нове, сем ако не мисли да је наш језик погрешан што има те и такве речи и с таквим наставцима! У другом делу цитираног става, писац је у најмању руку и најблаже речено био некоректан, јер сам ја нишући о речи *складираши* (НЈ, н. с. III, 261, 1952) рекао

да постоји још неколико речи сличне формације: *скрозираши*, *живцираши(се)*, *лудираши се*, *скрахираши*, па сам, објашњавајући њихово значење, завршио дословно: „Ове четири речи ређе се чују и не спадају у књижевни језик, и све су оне као и *складиради* непотребне кованице с туђим наставком“.

На завршетку В. В. Петровић вели: „Уосталом мишњење проф. Мишовића о томе како треба извести речи од основе *магнеш* већ сада је у приличном закашњењу. Речи *магнешити* и *магнећење* сасвим су се одомаћиле у говорном језику и писаним радовима наших електротехничких стручњака, којима су те речи управо највише и потребне. Да наведемо примере: В. Ђ. Јовановић у другом издању свога дела Основни закони електрицитета, 1948, делимично, а у делу Електротехника III, 1951, потпуно је прихватио речи *магнешити* и *магнећење*. У делу Електричне машине од Лившица, књ. I, 1950, књ. II, 1949, књ. III, 1950, преводиоци су свуда употребили облике *магнешити* и *магнећење*. На те облике већ су навикнуте многобројне генерације студената и електроинжењера“.

Не схватам зашто сам ја у закашњењу када уопште нисам ни покушавао да изводим макакве нове речи од *магнеш*! Ја сам заступао гледиште да одомаћене речи *магнешити*, *магнешисање* и *магнешизам* треба и даље задржати, јер су исправне с језичке стране и употребљавали су их сви наши писци већ читав век! Друго, то су физички термини и они се тако употребљавају у свим уџбеницима физике за све средње и стручне школе, за универзитет и велике школе. Електротехника је, као што је познато, примењени део једног дела физике, те је и нетачно пишчево тврђење да су ти називи највише потребни електротехничким стручњацима, јер се њиме служе наставници физике свих поменутих школа, затим: наставници хемије, физичке хемије и др. Одавде се види и незгода за студенте који су у току целог свога школовања у средњој школи и у првим годинама студија учили једне термине, а студирајући електротехнику сада уче друге! Најзад, тешко је схватити закључак В. В. Петровића да су се термини *магнешити* и *магнећење* одомаћили зато што их од пре неколико година употребљава у својим књигама још један колега В. В. Петровића и што су упо-

требљени у преведеном делу у чијој је редакцији учествовао и сам Петровић, а оспоравати да су се одомаћили термини *магнетисаши*, *магнетисање*, *магнетизам*, које употребљавају сви остали писци и у употреби су за читавих сто година!

Од речи *калај* постоји једино *калајисаши*, *калајисање*, *калајџија*, и досада се још нико није нашао да ове наставке замењује неким другим. Можда би, према В. В. Петровићу, требало рећи *калајџи* итд. Од речи *кристал*, Шулек је направио глагол *кристалиши* и одатле именицу *кристалење*. Међутим, уколико ми је познато, те облике нико не употребљава ни у хрватским ни у српским уџбеницима; каже се: *кристалисаши* и *кристалисање*, *кристализираши* и *кристализирање*, *кристализоваши* и *кристализовање*.

По нашем мишљењу и за термине важи, *mutatis mutandis*, оно што је А. Белић рекао за употребу речи у књижевном језику (НЈ II, 250, 1934): „Када се око половине прошлога века стављало питање која особина или која реч треба да се употребљава у књижевном језику нашем, Караџић је просто и јасно одговарао: она која се јави у већине књижевника. Тако можемо и ми одговорити на питање: која од особина Вукова језика — када има више облика за исту службу, треба искључиво да се употребљава у књижевном језику: или она која је у већине нашег народа који говори језиком сличним Вукову или она која је у већине књижевника, тј. која је овладала већим делом књижевног језика, нарочито оног којим пишу књижевници прожети духом књижевног језика Караџићева“.

В. М. Мићовић